

2 pav. XVI/XVII–XIX a. keramikos šukės iš šurfo 8. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 2. 16th/17th–19th-centuries potsherds from test pit 8.

tinės Kriūkų vidurinės mokyklos, permaišytame sluoksnyje kartu su XX a. radiniais (aliuminio viela, stiklo duženomis) rasta ir ankstyvesnių radinių – XVI–XVII a. datuojama smulki žiesto puodo sienelės šukė su įkartėle, juodos gludintos keramikos dubens dalis, XVIII–XIX a. glazūruoto dubens fragmentai, titnago nuoskala. ***Šurfe 7***, tirtame į V nuo Kriūkų kultūros rūmų pastato, permaišytoje žemėje tarybiniu laikotarpiu nutiesto kabelio trasos vietoje rastas XX a. II pusės vario lydinio žiedas ir juodos gludintos keramikos indo (ąsočio?) sienelės dalis.

Sviatošino dvaro sodybos P dalyje, į R nuo bevardžio skersgatvio, jungiančio Mokyklos ir Joginiškių gatves, tirtame ***šurfe 8*** (1 pav.) po 20–25 cm storio piltinio smėlio sluoksniu pasiektas pirminis šios vietos paviršius. 20–25 cm storio tamsiai pilkos humusingos žemės sluoksnyje, buvusiame ariamame, rasta XVI/XVII–XIX a. datuojamų radinių – puodų, dubenų, lėkščių, ąsočių šukių (2 pav.), dubeninių ir plokštinių koklių fragmentų, marselinės čerpės dalis, XVI–XVII a. (?) stiklinio butelio šukė.

Sviatošinas Manor complex

In 2013, six test pits were excavated on Mokyklos Street and a nameless alley between Mokyklos and Joginiškių Streets, i.e. on the grounds of the former Sviatošinas Manor complex in Joginiškiai Village (Šakiai District, SW Lithuania), which has merged with the town of Kriūkai. Another two were excavated in the vicinity of the Second World War Red Army cemetery on Darbininkų Street in the N part of Kriūkai. A total of 23.5 m^2 were excavated. 16th–19th-centuries potsherds were discovered in a mixed layer in test pit 3. A roughly 20 cm cultural layer with 16th/17th–19th-centuries finds (Fig. 2) was discovered in test pit 8 (Fig. 1).

Manvydas Vitkūnas,
Bronius Dakanis

Veisiejų dvaro sodyba

2013 m. gegužės–birželio mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai Veisiejų buvusios dvaro sodybos fragmentų (UK 270) teritorijoje ir

miesto istorinėje dalyje (UK 17121) (Lazdijų r.). Planuojamų smulkiosios turizmo infrastruktūros objektų (informacinių stendų) įrengimo darbų vietose ištirta 20 šurfų. Bendras tyrimų plotas sudarė 23,25 m^2.

1253 m. karaliaus Mindaugo dotacijos akte tarp Livonijos ordinui perduodamų žemių minima Veisiejų (*Veyze*) sritis. 1409 m. Veisiejai minimi Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laiške Vokiečių ordino magistrui. Dabartiniai Veisiejai dažniausiai tapatinami su Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvaru, kuris buvo įkurtas prieš 1500 m. ir 1501 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro dovanotas Ivanui Glinskiui. 1525 m. Veisiejams suteikta turgaus privilegija. Istoriniuose šaltiniuose užfiksuota dažna miestelio ir dvaro savininkų kaita. Ilgiausiai (nuo 1589 iki 1790 m.) Veisiejų miestelis priklausė Masalskių giminei. XIX a. ir XX a. I pusėje Veisiejai buvo valsčiaus centras, o miesto teises gavo 1956 m. Sąlygos dabartiniam senosios Veisiejų miestelio dalies planui susidaryti atsirado po 1559 m., išmatavus Veisiejuose valakus, o pusiasalyje pagal stačiakampį planą suformavus miestelio centrą su aikšte ir iš jos kampų statmenai viena kitai einančias gatves. XVIII a. 7 dešimtmetyje – XIX a. pradžioje miestelio centras buvo pertvarkytas, suformuota urbanistinė kompozicinė ašis tarp barokinės dvaro sodybos ir bažnyčios, kuri baigta statyti 1817–1818 m. XIX a. pabaigoje, padaugėjus miestelio gyventojų, jo teritorija išsiplėtė į R nuo tilto, už Ančios ežero sąsmaukos, paežerėje bei pagal kelią į Kapčiamiestį.

Pirmasis Veisiejų dvarelis buvo medinis. Tiksli jo stovėjimo vieta nėra aiški. Jį pakeitė U raidės formos mūrinis pastatas, iškilęs 1743–1745 m. Iki šiol tik fragmentiškai išlikę Veisiejų dvaro rūmai pastatyti Veisiejų dvaro savininko



0 5 cm

1 pav. Kampinio koklio dalis iš šurfo 7. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 1. Part of corner stove tile (Eckkachel) from test pit 7.

Mykolo Masalskio iniciatyva. Jis ne tik pastatė dvaro rūmus, užveisė parką, sodą, bet ir miestelyje pradėjo mūrinės bažnyčios statybą (1762 m.). Centriniai dvaro rūmai su kairiuoju fligeliu apie 1926–1929 m. buvo nugriauti, išliko tik dešinysis fligelis, dabar priklausantis Veisiejų regioninio parko direkcijai. Veisiejų parkas (kuriame tirta didžioji dalis iš numatytų 20 šurfų) šalia dvaro sodybos, Ančios ežero pusiasalyje įrengtas XVIII a., o XIX a. pertvarkytas į peizažinį.

Veisiejų dvaro sodybos teritorijoje 2007 m. D. Balčiūnas aplink dvaro rūmų dešinįjį fligelį ištyrė 8 perkasas (iš viso 55 m^2), aptiko XVIII–XIX a. radinių (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 239–240). 2008 m. N. Norvilaitė miesto istorinėje dalyje ir dvaro sodybos teritorijoje atliko žvalgymus, o istorinėje dalyje – ir žvalgomuosius tyrimus (4 m^2 plotas), šalia dvaro sodybos fligelio iškastoje tranšėjoje elektros kabeliui aptiko 7,5 m ilgio suardytą plytų ir akmenų mūro fragmentą – sieną (pamatą), o tokiose pat tranšėjose miestelio aikštėje – XVI–XIX a. žiestų puodų šukių, Jono Kazimiero šilingą, sidabrinį apkalėlį – angeliuką (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 227–231). 2009 m. I. Vaškevičiūtė atliko detaliuosius tyrimus neišlikusios dvaro rūmų centrinės dalies vietoje ir dešiniojo fligе-

lio aplinkoje. Ištirtas maždaug 165 m² bendras plotas, atkastas dvaro rūmų (pastatytų jau XVII a. I pusėje) rūsys su švieslangiais sienose, rūmų pagrindinio korpuso jungties su fligeliu vieta, fligelį juosiančios akmenų nuogrindos, židinių griuvenų sankaupa, XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis su keramika, geležiniais strėlių antgaliais, monetomis, taip pat titnaginiais dirbiniais, lipdytinės keramikos šukėmis (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 266–270). 2011 m. D. Kontrimas į ŠV nuo buvusio dvaro sodybos, Vytauto gatvėje ištyrė 7 šurfus (iš viso 15,75 m²), aptiko XIX–XX a. kultūrinį sluoksnį su pavienėmis XVIII a. puodų šukėmis, dar 7 šurfus (irgi 15,75 m²) – parko R dalyje, Ančios ežero pakrantėje, kur rado XVII–XVIII a. kultūrinį sluoksnį (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 456–458). 2012 m. D. Kontrimas į ŠR nuo dvaro rūmų fligelio, Santarvės gatvėje ištyrė 5 šurfus (11,75 m²), aptiko maišytą 0,5–1,5 m storio kultūrinį sluoksnį, datuojamą XVII–XX a. (*ATL 2012 metais*, V., 2008, p. 673).

Šurfai 1–6 tirti dvaro sodybos teritorijoje, parko V dalyje. Juose ankstyvesnių nei XX a. radinių ar kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta. Šurfai 7–8 buvo tiriami dvaro sodybos teritorijoje, parko centrinėje dalyje, į P ir PV nuo dvaro rūmų fligelio. Abiejose šurfuose fiksuotas permaišytas kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta XVI/XVII–XIX/XX a. datuojamų radinių. ***Šurfe 7*** aptiktas pusdubenio arba lėkštės priedugnis, XVII–XVIII a. olandiškos čerpės dalis ir kampinio koklio fragmentas (1 pav.), puoštas maureskos ornamentu bei dengtas žalia glazūra (datuojamas XVI a. pabaiga – XVII a. viduriu). ***Šurfe 8*** (2 pav.), tirtame į P nuo dvaro rūmų V fligelio, permaišytame sluoksnyje rasta žiestos keramikos puodo šukė, puošta voleliu su gnaibytiniu ornamentu, datuojama XVI–XVII a. (3 pav.), XVII a. dubeninio koklio kaklelio fragmentas, XVII–XIX a. žiestos glazūruotos ir neglazūruotos, taip pat juodos gludintos buiti-

2 pav. Šurfas 8. M. Vitkūno nuotr.
Fig. 2. Test pit 8.





0 5 cm

3 pav. Lipdytinės brūkšniuotosios keramikos puodo šukė iš šurfo 15 (kairėje) ir žiestos keramikos šukė iš šurfo 8. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 3. A sherds from a hand built brushed pottery pot from test pit 15 (left) and a sherd of hand thrown pottery from test pit 8.

nės keramikos šukės. Šurfai 9–12 (4 pav.) buvo tiriami dvaro sodybos teritorijoje, parko R dalyje, į R nuo parko centre esančio stadiono. Juose archeologinių radinių ar kultūrinio sluoksnio nerasta.

4 pav. Šurfas 10. M. Vitkūno nuotr.
Fig. 4. Test pit 10.

Šurfai 13–19 tirti dvaro sodybos teritorijoje, parko P dalyje, į P ir PV nuo parko centre esančio stadiono. Šurfuose 13 ir 17 nieko nerasta. Šurfe 19 aptikta raudono molio plytų duženų ir pavienių gyvūnų kaulų. Šurfuose 14–16 aptikta XVI/XVII–XX a. datuojamų radinių, fiksuotas permaišytas kultūrinis sluoksnis. ***Šurfe 14*** po permaišytu iki 1 m storio pilkos humusingos žemės sluoksniu, kuriame rasta XVII–XVIII a. koklio juostelės dalis, pasiektas pirminis šios vietos paviršius – juodas humusingas priesmėlis, kuriame rasta juodos gludintos keramikos indo ąsos dalis ir apžiesto puodo sienelės šukė. Šurfe 15, 70 cm gylyje prasidėjusiame juodame humusingame priesmėlyje, 1,1 m gylyje aptiktas lipdytinio puodo pakraštėlis (3 pav.). Jo peteliai puošti gnaibytiniu ornamentu, išorinė sienelė brūkšniuota. Šukė datuojama paskutiniais amžiaus pr. Kr. ir I–II a. Šurfe 16, 1 m gylyje ir šurfe 18, 1,05 m gylyje atidengtos spėjamos akmenų konstrukcijos be rišamo-



sios medžiagos, galimai susijusios su šioje parko dalyje buvusia ankstyvosios dvaro sodybos dalimi. Abi akmenų konstrukcijos paliktos neišardytos, nes šurfuose 16 ir 18 jau buvo pasiektas projektinis gylis. Šurfe 16, permaišytame sluoksnyje, 50 cm gylyje aptiktas XVI a. pabaigos – XVII a. vidurio plokštinio koklio kampas, 80 cm gylyje – XVII–XVIII a. olandiškos čerpės fragmentas, o 80–100 cm gylyje, virš aptiktos spėjamos akmenų konstrukcijos – apžiesto puodo priedugnis (5 pav.).

Sprendžiant pagal radinius Veisiejų dvaro sodybos P dalyje, akivaizdu, kad šioje vietoje seniausia gyvenvietė įkurta ne vėliau kaip erų sandūroje. Šurfe 15 aptikta brūkšniuotosios keramikos šukė koreliuoja su 2009 m. tyrimų metu rastais ankstyvais, laikotarpiu iki Kristaus gimimo datuojamais radiniais. Tikėtina, kad seniausia gyvenvietė šioje vietoje, Ančios ežero pusiasalyje, egzistavo jau ankstyvajame metalų laikotarpyje ar galbūt ir akmens amžiuje (tokią prielaidą leidžia kelti 2009 m. aptikti pavieniai titnaginiai dirbiniai), o kalvoje, esančioje ežero pakrantėje, į PR nuo dvaro rūmų vietos, buvo įsikūręs pirmasis Veisiejų medinis dvaras (kalvos aplinkoje aptikta daugiausia ankstyvų radinių). Ateityje tikslinga, esant galimybei, dvaro sodyboje, ypač – centrinėje ir P jos dalyse, atlikti detaliuosius tyrimus, o žvalgomuosius archeologinius tyrimus vykdyti kasant ne tik šurfus, bet ir perkasas.

Šurfas 20 tirtas Veisiejų miesto istorinėje dalyje, į ŠV nuo seniūnijos pastato. Šurfe ypačiųjų archeologinių radinių ar kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta, aptikta tik XIX–XX a. plytų ir koklių duženų.

Inventorinti radiniai (23 vienetai) perduoti LNM.



5 pav. Radiniai iš šurfo 16 (indo priedugnis, sieninio koklio kampas ir čerpės dalis). M. Vitkūno nuotr.

Fig. 5. Finds from test pit 16 (the heel of a vessel, the corner of a panel stove tile, and part of a roof tile).

Veisiejai Manor complex

In 2013, 20 test pits (a total of 23.25 m^2) (Fig. 4) were excavated on the grounds of the former Veisiejai Manor complex and in the historical part of the city of Veisiejai (Lazdijai District, S Lithuania). Test pits 7–8 (Fig. 2) contained 16th/17th–19th/20th-centuries finds (Fig. 1, 3), test pit 19 brick fragments and isolated animal bones, test pits 14–16 16th/17th–20th-centuries finds recorded in a mixed cultural layer, test pit 14 part of a 17th–18th-century stove tile moulding, part of the handle of a black burnished pottery vessel, and a wall sherd from a partly thrown pot, test pit 14, the rim of a hand built brushed pottery pot discovered at a depth of 1.1 m in black humus-rich sandy loam reached at a depth of 70 cm (Fig. 3) and dating to the last century BC – 1st–2nd centuries AD, and in test pit 16 16th–18th-centuries finds (Fig. 5). Suspected dry stone structures possibly connected with part of the early manor complex that existed in this part of the park were unearthed at a depth of 1 m in test pit 16 and at a depth of 1.05 m in test pit 18.